

prikazi–recenzije

Book Reviews–Recensions

Davor Rodin, *Poraz prosvjetiteljstva*, Naklada Breza, Zagreb 2012, 331 str.

Knjiga »Poraz prosvjetiteljstva« vrlo je kvalitetan analitički prikaz promjene paradigme u političkome mišljenju: od moderne do tzv. postmoderne političke teorije. Dogodile su se bitne promjene u razumijevanju onoga tko/i što smo u vremenu nestanka javnoga područja. Stara odredba »zoon politikon« pokazuje se kao trošni temeljac, višekratno preplavljen nanosima koji propituju cjelokupnu logocentričku kulturu Zapada. Autor započinje od Hegela. On je, pored Kanta i Marxa, označen kao vrhunac prijevora u čijim postavkama još uvijek jesmo. Za neupućene treba napomenuti da je Davor Rodin eminentan istraživač filozofije politike, fenomenologije, klasične i (post)moderne filozofije, a nekoliko tekstova iz ove knjige nastali su na temelju referata na kongresima Internacionalnoga Hegelovog društva.

Prvi dio knjige nosi naslov »Hegelovo radikaliziranje prosvjetiteljskoga programa«. Autorovim riječima: »različite teme iz Hegelova sustava povezuje kritika Hegelova slijepog povjerenja u dva središnja medija zapadnjačke kulture: analognu logiku fonetskog pisma i identitetnu logiku matematičkog sociolekta. Na središnje pitanje zapadnjačkog mišljenja, da li je logikom analognih rečenica moguće utjecati na socijalne i političke procese u društvu

egoističnih pojedinaca, Hegel je odgovorio negativno. Hegel je rezolutno odbacio Aristotelovu tezu da je istina dohvatljiva u analognim rečenicama. Hegel je uočio da takve rečenice vode u lošu beskonačnost nezaključivog predciranja najrazličitijih predikata nekom subjektu« (str. 8).

Kao što su sve velike interpretacije Hegela htjele učiniti korak natrag u temelje Hegelovog mišljenja (u 19. stoljeću: Schelling, Kierkegaard, Marx; u 20. stoljeću: Heidegger, Fink, Gadamer), tako je i ovdje stalno prisutno pitanje koje ima značajke toga »koraka unatrag«: što je zapravo s predmetafizičkim životno–svjetovnim smislom Hegelove metafizike kao radikalnim oblikom zaborava subjektivnosti i svijeta života. Zanimljivo je vraćanje na Hegelovu metaforu »sunčani sat noću« kojom se ovdje prikazuje rastanak suvremenoga mišljenja i od Hegela i od Aristotela: kao što sunčani sat noću ne pokazuje koliko je sati, tako se niti ovim dvjema filozofskim tradicijama ne mogu objasniti suvremeni društveni i politički procesi. Aristotel i Hegel su selektivno slijepi za mnogovrsne odnose među ljudima, njihove su teze generirale velike nesporazume. U tom smislu, stoje i zaključne autorove teze kako je panoptizam apsurdna metafizička konstrukcija jer stvari ne možemo istovremeno vidjeti sa svih strana. Što je pak s onim Ništa i kako mu se interpretacijski približiti, o tome govori postmoderna.

Drugi dio ovoga izvrsnog djela nosi skupni naslov »Potraga za izlazom iz prosvjetiteljskoga labirinta«. Tu je mnogo autora dobro predstavljeno i raspravljeno: Carl Schmitt, Taylor, Rawls, Husserl, Habermas, Agamben, Heidegger, Kosselleck, Luhmann itd. Ovdje se rasprava o prosvjetiteljstvu zaoštrava i traže horizonti u kojima se različitim strategijama održavanja građanskoga mira i uvažavanjem razlika među gra-

danskim interesima upravo te razlike žele sačuvati. S time valja živjeti, budući da je propala prosvjetiteljska ideja o jedinstvu ljudskoga roda. Kroz više članaka autor izlaže taj aporetičan svijet novoga samopronalaženja. Primjerice, naslovi su poglavlja: Postmoderna strategija stabilizacije političkoga poretka; Selektivno sljepilo teoretičara demokratske ustavne države; Demokratizacija demokracije, Kriza demokratske kontrole vlasti, O moralnoj odgovornosti pred prošlošću; Husserl i Aristotel.

Među svim ovim zanimljivim raspravama u kojima ima sučeljavanja suvremenih prosvjetiteljskih mislilaca (Habermas, Frankenberg i drugi) s onima koji idu drugačijim smjerovima, izdvojio bih neke teze iz rasprave pod nazivom: »Postmarksovska dijagnoza suvremene krize«. Tu se pokazuje kako Marx nije znao za bifurkaciju kapitala na financijski i industrijski. On je pred sobom naprosto imao kapital koji je kontrolirao svoje financije. To jest, tradicionalni ekonomski vokabular u velikoj je krizi jer je postojeća recesija prekoračila granice kapitalne reprodukcije i njoj imanentnih kriza. Također, kada ekonomisti kažu da je glavni krivac današnje krize neoliberalizam, nije jasno što se time hoće reći. Naime, ono što im u načelu izmiče iz vida jest razlika između industrijske i financijske proizvodnje viška vrijednosti. Novac pohranjen u vodećim svjetskim bankama ne potječe samo iz klasične kapitalističke akumulacije viškova od industrijske proizvodnje dobara, već i iz ulaganja fiktivnoga, računalno stvaranoga novca, te iz proizvodnje inovacija na svim područjima. Prije je vrijedilo da kapital iskorištava rad, a sada se pokazuje da financijske ustanove iskorištavaju kapital. Stoga, oznaka »liberalizam« danas je prilično promašena jer je suvremeno financijsko upravljanje iliberalno, kontrolirano i programirano. Dogada se posve druk-

čija proizvodnja profita u vremenu koje se još etiketira jednim »post«: postkapitalističko društvo. Sintagma »logika kapitala« s ovim je pristupom umnogome uzdrmana, bar onako kako je mogla biti shvaćena sredinom 20. stoljeća. Autor Davor Rodin zalaže se za traženje novih načina suodnosa između starijih kapitalističkih modusa i novih modela reprodukcije. »Ljudi ne mogu promijeniti svijet kako su mislili prosvjetitelji i Marx, oni svijetu mogu podariti drukčiji, novi smisao«.

Željko Senković

Radomir B. Rakić, *Biblijska enciklopedija*, Duhovna akademija svetog Vasilija Ostroškog, Foča/Srbinje, 2004., dva sveska: Svezak I. (A — L), 600 str.; Svezak II. (Lj — Š), 632 str.

Otkad sam prvi put imao u rukama dvosveščanu *Biblijsku enciklopediju* Radomira B. Rakića i nakon što sam konzultirao nekoliko enciklopedijskih članaka, smatrao sam da to djelo treba predstaviti u nekome hrvatskom znanstvenom časopisu za teologiju i/ili religijsku kulturu.

Iako bi se o protodakonu R. B. Rakiću, autoru Biblijske enciklopedije, dalo mnogo reći, ovdje ću navesti samo nekoliko podataka. Taj enciklopedijski erudit lektor je Bogoslovsčkoga fakulteta u Beogradu i predavač Svetoga pisma Novog zavjeta na Pravoslavnome bogoslovsčkom fakultetu svetog Vasilija Ostroškog u Foči. Dr. R. B. Rakić je poliglot, prevoditelj i profesor engleskoga jezika. Uvjereni je ekumenist koji teorijski i praktično njeguje međukršćanske odnose te aktivni promotor međureligijskoga dijaloga.

Dvosveščana Biblijska enciklopedija na kojoj je R. B. Rakić radio »deset godina po uzoru na najbolje svetske enciklopedije« (»Predgovor«, str. 5) ima